

Article Type: Research paper

Analyzing the Approach of the Zionist Regime toward the Question of Palestine

Alireza Koohkan¹, * Hamidreza Javadi Qaleh², Saeed Mohammadi Kavand³

1. Associate Professor of International Relations, Faculty of Law and Political Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

2. MA in Regional Studies, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

3. MA student in Regional Studies, Faculty of Law and Political Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Article Info.

Received: 27/2/2025

Accepted: 5/9/2025

Available Online: 11/9/2025

Keywords:

Two-State Solution; Israeli-Palestinian Conflict; One-State Solution; Status Quo Maintenance; Creeping Annexation.

* Corresponding Author:

Hamidreza Javadi Qaleh

Address: MA in Regional Studies, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

E-mail:

hamidrezajavadi33@gmail.com

Abstract

The Israeli-Palestinian conflict remains one of the most protracted and significant disputes in contemporary international relations, with various national and transnational actors proposing different solutions. Among them, the two-state solution has attracted the most attention, while right-wing Israeli political parties consistently advocate a one-state approach. The aim of this study is to conduct a comparative analysis of the two-state and one-state solutions in order to assess Israel's underlying strategic goals on the Palestinian issue. Using ten key indicators- preservation of Jewish identity, democratic governance, security concerns, feasibility of the proposed solutions, support within Israel, acceptance by the United States, the European Union and other international organizations, support by the Arab states, and direct and indirect costs — the study demonstrates the different security and geopolitical implications of the two solutions. The results indicate that Israel's strategy is geared towards maintaining the status quo, characterized by a creeping annexation, rather than a final solution to the conflict. This study takes a qualitative approach and uses a descriptive-analytical framework within a comparative study design. Data was collected through extensive library research and online sources.

How to Site:

Koohkan, Alireza; Javadi Qaleh, Hamidreza; & Mohammadi Kavand, Saeed. (2025). Analysis of the Zionist Regime's Approach to the Palestinian Issue. *Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 7(2), 336-362.

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Iranian Association of Geopolitics. This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

تحلیل رویکرد رژیم صهیونیستی در قبال مسئله فلسطین

علیرضا کوهکن^۱، * حمیدرضا جوادی قلعه^۲، سعید محمدی کاوند^۳

۱. دانشیار روابط بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹ اسفند ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۴ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ انتشار: ۲۰ شهریور ۱۴۰۴

چکیده

به دنبال بی‌اعتنایی رژیم صهیونیستی به «طرح تقسیم ۱۹۴۷ سازمان ملل متحد» و ادامه مناقشه آن با فلسطین به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مناقشات ۷۶ سال گذشته در نظام بین‌الملل، راه‌حل‌های مختلفی از سوی بازیگران ملی و فراملی عرصه بین‌الملل برای حل این مناقشه ارائه شده که یکی از آن‌ها، راه‌حل دو دولتی است. البته در این میان جریان راست‌گرای رژیم همواره به دنبال دستیابی به راه‌حل یک دولتی بوده است. این پژوهش از طریق بررسی مقایسه‌ای پیامدهای راه‌حل دو دولتی و یک دولتی به دنبال پاسخ به این سوال است که راه‌برد واقعی رژیم در قبال مسئله فلسطین چیست؟ نتایج این بررسی‌ها براساس شاخص‌های ده‌گانه سرنوشت هویت یهودی، دموکراسی، امنیت، سهولت در اجرای طرح، میزان حمایت داخلی در رژیم، مقبولیت طرح از نظر آمریکا، مقبولیت طرح در اتحادیه اروپا و سازمان‌های بین‌المللی، مقبولیت طرح در میان کشورهای عربی، هزینه‌های مستقیم و هزینه‌های غیرمستقیم نشان داده است که هر یک از این دو راه‌حل تبعات امنیتی مخصوص به خود را برای رژیم صهیونیستی به همراه دارند بنابراین این رژیم به دنبال ادامه سیاست حفظ وضع موجود و الحاق خزنده است. پژوهش حاضر از نوع کیفی با رویکرد توصیفی-تحلیلی ذیل روش مطالعه مقایسه‌ای است که داده‌های لازم برای آن با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی گردآوری شده‌اند.

کلیدواژه‌ها:

راه‌حل دو دولتی، مناقشه رژیم صهیونیستی فلسطین، راه‌حل یک دولتی، حفظ وضع موجود، الحاق خزنده.

* نویسنده مسئول:

حمیدرضا جوادی قلعه

نشانی: دانش آموخته کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
پست الکترونیک:
hamidrezajavadi33@gmail.com

استناد به این مقاله:

کوهکن، علیرضا و جوادی قلعه، حمیدرضا و محمدی کاوند، سعید. (۱۴۰۴). تحلیل رویکرد رژیم صهیونیستی در قبال مسئله فلسطین. مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، (۲۷)، ۳۳۶-۳۶۲.

۱. مقدمه

منطقه غرب آسیا به طور عام و مسئله فلسطین به طور خاص، یکی از نقاط توجه و تمرکز قدرت‌های بزرگ و نهادهای بین‌المللی در طول ۷۶ سال گذشته بوده است. مسئله‌ای که دینامیک حوادث در این منطقه را تحت تاثیر قرار داده و دومینویی از بحران‌های منطقه‌ای («جنگ استقلال»^۱ (۱۹۴۸)، «بحران سوئز»^۲ (۱۹۵۶)، «جنگ شش روزه»^۳ (۱۹۶۷)، «جنگ یوم کپور»^۴ (۱۹۷۳)، «ورود ارتش رژیم صهیونیستی به جنوب لبنان»^۵ (۱۹۸۲)، «جنگ‌های پی‌درپی رژیم و فلسطین»^۶ (به‌ویژه در محدوده نوار غزه)، «انتفاضه در کرانه باختری»^۷ و «عملیات طوفان الاقصی»^۸ (۲۰۲۳)) و بین‌المللی (بحران نفتی (۱۹۷۳) را در پی داشته است. وضعیت ناپایدار ایجادشده در اثر تاسیس رژیم صهیونیستی، سردمداران این رژیم را به اتخاذ سیاست‌هایی نظیر «دکترین پیرامونی»^۹ با هدف خروج از محاصره کشورهای عربی، سرکوب و پاکسازی قومی فلسطینیان و جذب تعداد بالایی مهاجر یهودی از نقاط مختلف جهان با هدف تاثیر در شاخص‌های جمعیت‌شناختی و پیگیری روند خزننده صلح با کشورهای عربی پیرامونی مانند مصر، اردن و سوریه تحت چتر حمایتی دولت‌های آمریکایی سوق داد. در چنین شرایطی بود که پیمان اسلو نیز بعد از گذشت چهل و اندی سال از زمان تاسیس رژیم، تحت هدایت پیمان صلح مادرید، که دو قدرت جهانی آمریکا و شوروی در آن درگیر بودند، در دستور کار قرار گرفت و البته به نتیجه نرسید.

علی‌رغم بی‌اعتنایی رژیم صهیونیستی به «طرح تقسیم ۱۹۴۷ سازمان ملل متحد»^{۱۰} و ادامه مناقشه اسرائیل و فلسطین به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین مناقشات ۷۶ سال گذشته در نظام بین‌الملل، راه‌حل‌های مختلفی از سوی بازیگران ملی و فراملی عرصه بین‌الملل برای

1. The War of Independence
2. the suez crisis
3. Six-Day War
4. Yom Kippur War
5. The 1982 Lebanon War
6. the successive wars between Israel and Palestine
7. the Intifada
8. Operation Al-Aqsa Flood
9. Periphery Doctrine
10. the 1947 United Nations partition plan

حل این مناقشه ارائه شده است. «راه حل دو دولتی»^{۱۱}، «کنفدراسیون اسرائیلی- فلسطینی»^{۱۲}، «دولت واحد دموکراتیک دو ملیتی»^{۱۳}، «دولت یهودی غیردموکراتیک»^{۱۴}، «راه حل اردنی»^{۱۵} و طرح دونالد ترامپ با عنوان «صلح برای موفقیت»^{۱۶} اسامی تعدادی از طرح‌های بین‌المللی ارائه شده برای حل این مناقشه بوده‌اند، اما در میان این طرح‌ها، راه حل دو دولتی بیشترین طرفدار را در عرصه بین‌المللی دارد. تاجایی که حتی برخی از طرح‌های ارائه شده اساس نظری خود را بر بستر چهارچوب ارائه شده در این طرح بنا کرده‌اند. این طرح مولود کنفرانس مادرید ۱۹۹۱ بود که بعد از آن تلاش شده در مذاکرات صلح بین دو طرف در مورد کم‌وکیف آن گفت‌وگو شود. البته روند تاریخی دو دهه گذشته رفتار خوبی با راه حل دو دولتی نداشته است (Efron & Gottesman, 2017: 07).

از طرفی تقسیم کرانه‌باختری به مناطق سه‌گانه ای، بی و سی و واگذاری مدیریت اداری و امنیتی منطقه سی در کرانه‌باختری به رژیم صهیونیستی، چشم‌انداز احیای این طرح را از بین برده و به نظر می‌رسد رژیم بیشتر در حال حرکت به سمت راه حل یک دولتی است. این پژوهش از طریق بررسی مقایسه‌ای پیامدهای راه‌های راه حل دو دولتی و یک دولتی به دنبال پاسخ به این سوال است که راهبرد واقعی رژیم در قبال مسئله فلسطین چیست؟ نتایج این بررسی‌ها براساس شاخص‌های ده‌گانه سرنوشت هویت یهودی، دموکراسی، امنیت، سهولت در اجرای طرح، میزان حمایت داخلی در رژیم، مقبولیت طرح از نظر آمریکا، مقبولیت طرح در اتحادیه اروپا و سازمان‌های بین‌المللی، مقبولیت طرح در میان کشورهای عربی، هزینه‌های مستقیم و هزینه‌های غیرمستقیم نشان داده است که هر یک از این دو راه حل تبعات امنیتی خود را برای رژیم صهیونیستی به همراه دارند بنابراین این رژیم به دنبال ادامه سیاست حفظ وضع موجود و الحاق خزنده است. پژوهش حاضر از نوع کیفی با رویکرد توصیفی- تحلیلی ذیل روش مطالعه مقایسه‌ای است که داده‌های لازم برای آن با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی گردآوری شده‌اند.

-
11. Two-state solution
  12. Israeli-Palestinian confederation
  13. One democratic or binational state
  14. One Jewish non-democratic state
  15. Jordanian option
  16. Peace to Prosperity

۲. پیشینه پژوهش

در این خصوص مطالب مختلفی نگاشته شده است که این موارد براساس سوال پژوهش، به دو دسته تقسیم شده‌اند و در هر مورد مثال‌های شاخصی ذکر شده است که در ادامه بررسی خواهد شد.

۱-۲. طرفداران راهکار دو دولتی

- احمد رشیدی (۲۰۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «روند صلح اسلو و موانع شکل‌گیری کشور مستقل فلسطین»، جهت‌گیری فرایند صلح اسلو و امکان تولد دولت مستقل فلسطینی را بررسی کرده است. وی در این پژوهش استدلال می‌کند که موجودیت شهرک‌های یهودی و خیل عظیم پناهندگان و دشواری‌های حاکمیت فلسطینی بر منابع آب کرانه‌باختری و قدس شرقی از جمله موانع تشکیل دولت مستقل فلسطینی به شمار می‌روند. او در این مقاله پیشنهادی بین‌المللی دیگری را برای حل این مناقشه مطرح می‌کند، اما به راه‌حل‌های پربحث‌تری نظیر راه‌حل دو دولتی یا یک دولتی نمی‌پردازد.

- جوزف ماساد (۲۰۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «بازگشت یا تبعید دائم پناهندگان فلسطینی و هدف فرایند اسلو» به این مسئله اشاره دارد که در جریان فرایند اسلو در سال ۱۹۹۳ رویای بازگشت فلسطینی‌های در تبعید قوت گرفت و در ادامه در قطعنامه‌های ۲۴۲ و ۳۲۸ بر حل و فصل عادلانه آن تأکید شد، اما در نهایت آن چیزی که باقی ماند، برجسته شدن مسئله پرداخت غرامت به آن‌ها بود. هرچند این مقاله مسئله ختم شدن معضل پناهندگان فلسطینی به پرداخت غرامت به آن‌ها در راه‌حل‌های بین‌المللی جدید را به‌درستی رصد کرده، اما بر این مسئله توجهی ندارد که در حال حاضر اراده جریان رادیکالی حاکم بر رژیم صهیونیستی و سکوت ایالات متحده آمریکا هر دو در مسیر پاکسازی نژادی نوار غزه و کرانه‌باختری قرار دارند و پناهندگان فلسطینی به هیچ وجه در دستور کار هیچ یک از طرح‌های جدید قرار ندارند.

- ادوارد دیجر جیان^{۱۷} و همکاران (۲۰۱۸) در کتابی با عنوان «راه‌حل دو دولتی یا یک دولتی: بازارزبایی وضعیت اسرائیل - فلسطین» ضمن اشاره مختصری به کنفرانس صلح مادرید در سال ۱۹۹۱، بیان می‌کند که نتیجه نهایی این کنفرانس اجماع جهانی بر سر تشکیل دولتی

17. Edward P. Djerejian

به نام فلسطین در کرانه باختری و نوار غزه بود تا مردم در آن بتوانند در صلح و آرامش زندگی کنند. اگرچه بارها در مورد موارد اختلافی بین دو طرف مانند موضوع شهرک‌های یهودی کرانه، پناهجویان فلسطینی و نحوه تقسیم شهر قدس بحث شد، اما در نهایت توافقی در این زمینه حاصل نشد. ۲۵ سال دیپلماسی، از پیمان‌های اسلو گرفته تا نشست کمپ دیوید، ابتکار عربی، نقشه راه خاورمیانه و گفت‌وگوهای اُلمرت-عباس نتوانسته قدمی در راستای ممانعت از انحراف از وضعیت موجود به سمت بدتر شدن اوضاع بردارد.

۲-۲. طرفداران راهکار یک دولتی

- احمد صادقی در ترجمه مقاله‌ای از یوسف کورباژ (۲۰۰۱) با عنوان «بازنگری واقعیت‌های جمعیت‌شناسی در اسرائیل و فلسطین» آمار جمعیتی دو طرف در طول سال‌های متمادی را بررسی و نتیجه‌گیری کرده که جمعیت فلسطینی‌های ساکن رژیم و مناطق اشغالی نسبت به یهودیان افزایش می‌یابد و این مسئله در آینده نه چندان دور تحولات سیاسی شیوه‌های رفتاری اقتصادی و سیاسی متفاوتی را پدید خواهد آورد و حتی در چهارچوب حکومت‌گران چپ و راست رژیم تاثیر خواهد گذاشت. یکی از این آثار، تاثیرگذاری در مسئله حل مناقشه اسرائیل - فلسطین است.

- لیلا فرساک^{۱۸} (۲۰۱۱) در مقاله‌ای با نام «راه‌حل یک دولتی و مناقشه اسرائیل - فلسطین: چالش‌ها و چشم‌اندازهای فلسطینی» بر این باور است که راه‌حل دو دولتی دیگر راهی به سمت نهایی شدن ندارد و صداهایی که خواستار اجرای راه‌حل یک دولتی هستند در حال بلندتر شدن است. او در این مقاله چالش‌های فلسطینی‌ها در این راه‌حل جدید را که یکی از آن‌ها تلاش برای کسب حقوق شهروندی برابر است بازنمایی می‌کند. او یکی از علل طرح این راه‌حل و چشم‌پوشی از راه‌حل دو دولتی را نبود اراده سیاسی لازم چه در داخل و چه در حوزه بین‌المللی می‌داند.

- عبدول یوسف^{۱۹} (۲۰۱۲) در کتابی با عنوان «راه‌حل یک دولتی: یک نگرش جایگزین برای پایان دادن به مناقشه اسرائیل - فلسطین»^{۲۰} این مسئله را تبیین می‌کند که راه‌حل دو دولتی با توجه به وضعیت روی زمین هر روز بی اعتبارتر از دیروز می‌شود. او بر این باور است که در

18. Leila Farsakh

19. Abdul Yousef

20. The One State Solution: An Alternative Vision for Ending The Israeli-Palestinian Conflict

این شرایط راه‌حل یک دولتی در دسترس‌ترین راه‌حل باقی‌مانده برای تضمین حقوق برابر برای صهیونیست‌ها و فلسطینی‌هاست. او بر این عقیده است که راه‌حل یک دولتی با وجود آنکه هنوز طرفداران زیادی در میان صهیونیست‌ها و فلسطینی‌ها ندارد، اما تنها راه دستیابی به صلح، عدالت و پایان دادن به جنگ است.

- نمایندگی دائم جمهوری اسلامی ایران نزد سازمان ملل متحد (۲۰۱۹) در نامه‌ای خطاب به آنتونیو گوترش، دبیرکل سازمان ملل متحد، از طرحی تحت عنوان «برگزاری همه‌پرسی ملی در سرزمین فلسطین» رونمایی کرد. در این طرح به استناد مواد ۱ و ۳ اعلامیه ملل متحد در مورد حق تعیین سرنوشت مردم بومی و با توجه به قطعنامه ۱۹۴ (۱۹۴۸) مجمع عمومی سازمان ملل در رابطه با حق بازگشت آوارگان فلسطینی به وطن اصلی خود، برگزاری همه‌پرسی عادلانه و فراگیر را اساسی‌ترین سازوکار برای دستیابی ملت‌ها به حق تعیین سرنوشت می‌داند.

یکی از مزیت‌های اصلی این پژوهش نسبت به پژوهش‌های یادشده اتخاذ رویکردی واقع‌بینانه نسبت به راه‌حل‌های ارائه‌شده برای حل این مناقشه و حوادث روی زمین است. پیچیدگی پارامترهای درگیر در این مسئله (مانند موضوع آوارگان، مسئله پایتختی قدس، شهرک‌های یهودی و نگرانی‌های امنیتی دو طرف از یکدیگر) در کنار تغییرات سیاسی در رژیم صهیونیستی و غلبه پارادایم راست رادیکال بر گفتمان سیاسی داخلی در رژیم و همچنین هزینه‌های اجرای راه‌حل‌های ارائه‌شده برای این مناقشه همگی حاکی از آن است که راه‌حل دو دولتی به‌عنوان یکی از مقبول‌ترین راه‌حل‌های ارائه‌شده غیر واقع‌بینانه و راه‌حل یک دولتی از جنس یهودی از طریق حفظ وضع موجود و پدیده الحاق خزنده در حال تحقق است و این حاکی از آن است که ملت فلسطین با این روند بعید است به حق تعیین سرنوشت خود دست پیدا کند. از طرفی تاثیر حوادثی نظیر عملیات طوفان الاقصی در روند حوادث، واقعیت‌های جدیدی را از صحنه مناقشه بازگو می‌کند که در این پژوهش سعی شده برخی از ابعاد آن مورد توجه قرار گیرد.

۳. ملاحظات نظری و مبنای مقایسه براساس نظریه دولت

مفهوم دولت به معنای مدرن تا سده شانزدهم رواج سیاسی نیافته بود. نخستین کاربرد این واژه را در مباحث علمی به نیکولو ماکیاویلی نسبت می‌دهند. در تعریف گارنر، دولت اجتماع انسان‌های کم‌وبیش زیادی است که سرزمینی را در تصرف دائمی دارند که از کنترل خارجی مستقل یا حدوداً مستقل‌اند و حکومت سازمان‌یافته‌ای دارند که بیشتر ساکنان آن سرزمین

به‌طور عادت از آن اطاعت می‌کنند (Garner, 1928: 51; Alam, 2014; 133). به‌طور کلی دو دسته نظریه در مورد دولت، منشأ، ماهیت و کارکرد آن وجود دارد. یکی نظریه دولت به‌عنوان پدیده‌ای اندام‌وار که دولت را مانند نبات و حیوان طبیعی می‌داند که از ارتباط داخلی میان اجزاء، توسعه و رشد از درون و درونی بودن غایت برخوردار است. در واقع دولت در این تعریف ابزاری نیست که انسان برای تامین هدف خاصی آن را ایجاد کرده باشد، بلکه همانند خانواده و جامعه مدنی اندام‌واره‌ای است که خود تحول و تکامل یافته و حاوی اهدافی بالاتر از غایات جزئی و فردی است. در مقابل، نظریه ابزاری قرار دارد که دولت را محصول ارادی عمل انسان می‌داند که انسان آن را برای رسیدن به اهداف خاصی ایجاد کرده است. دولت در این تعریف نتیجه قرارداد اجتماعی برای تامین نظم و امنیت در جهان است. مهم‌ترین طرفداران این نظریه جان لاک و توماس هابز هستند (Bashiriyeh, 2016: 95-96).

در نوامبر ۱۹۸۸ بود که «سازمان آزادی‌بخش فلسطین»^{۲۱} در پاسخ به انتفاضه خواستار تشکیل دولت فلسطین در اراضی اشغالی شد. سازمان ملل وجود یک دولت را به رسمیت نشناخت و تنها به تایید این موضوع بسنده کرد که نیاز است مردم فلسطین بر اراضی مربوط به خودشان اعلام حاکمیت کنند و در همین راستا سازمان آزادی‌بخش فلسطین را نماینده مردم فلسطین در سازمان ملل دانست. در نتیجه مذاکره بین رژیم و سازمان آزادی‌بخش فلسطین، فرایند به رسمیت شناختن متقابل یکدیگر، یعنی رژیم به‌عنوان دولت و سازمان آزادی‌بخش فلسطین به‌عنوان نماینده قانونی مردم فلسطین آغاز شد. تشکیلات خودگردان ماحصل توافق قاهره در سال‌های پس از توافق‌نامه اسلو ۱ بود (Economic Cooperation Foundation, 1993).

اما برای آنکه فلسطین به‌عنوان دولت اعلام شود باید:

(۱) به رسمیت شناخته شود: براساس «نظریه سازنده»^{۲۲} که ریشه در پوزیتیویسم قرن ۱۹ دارد، رضایت اساس قوانین بین‌المللی است. بر همین اساس به رسمیت شناختن نیز یکی از پیش‌شرط‌های مهم دولتی شدن است.

(۲) معاهده موثقه ویدئو: براساس این معاهده هیچ محدودیتی برای اندازه سرزمینی و جمعیتی یک دولت وجود ندارد. از طرفی دولت باید توانایی هدایت روابط خارجی را داشته باشد،

21. Palestine Liberation Organization

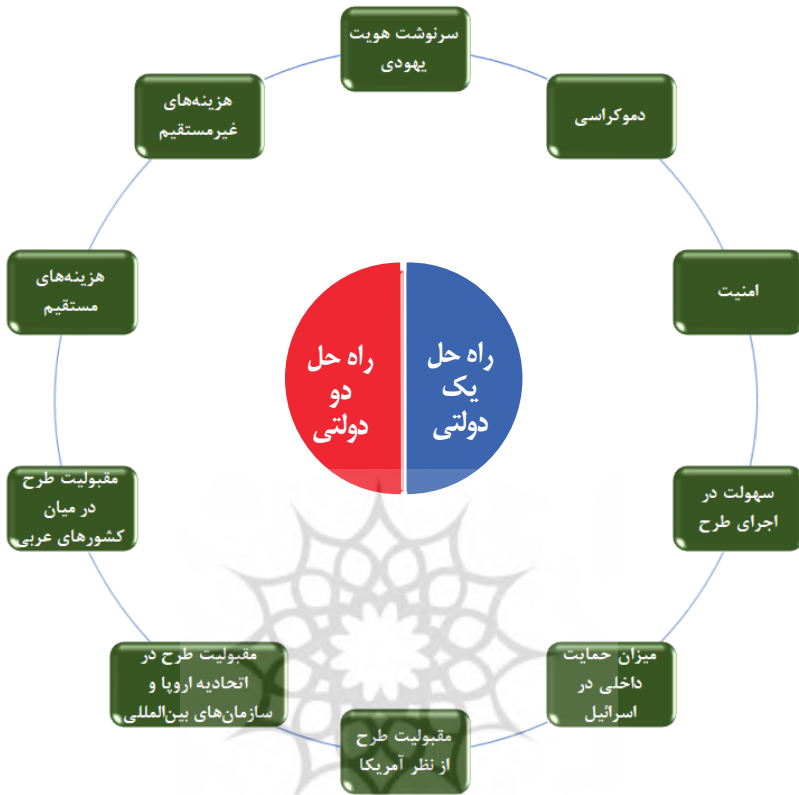
22. The constitutive theory

اما چتر اصلی این سه مورد اصطلاحی با عنوان دولت موثر است. دولت موثر یک دولت نهادینه شده در بعد سیاسی، اداری و اجرایی است تا بتواند روابط را در جامعه تنظیم کند و از قوانین وضع شده حمایت کند و بتواند حاکمیت خود را در سرزمین مورد تصویب اعمال کند.

۳) استقلال: یک دولت باید از منظر رسمی و واقعی استقلال داشته باشد. منظور از بعد رسمی این است که یک نهاد هم از نظر حقوقی و هم از نظر قانونی مجزا از دولت‌های دیگر باشد. در بعد واقعی دولت باید از حداقل درجه قدرت توسط نهادهایش برخوردار باشد (Sherman, 2005: 20-25).

یکی از مسائل مهمی که فلسطینی‌ها مدت‌ها در پی آن بوده و هنوز به آن دست نیافته‌اند، حاکمیت به معنای به رسمیت شناخته شدن توسط جامعه بین‌المللی است. البته در جریان عملیات طوفان الاقصی بود که بسیاری از کشورهای اروپایی به صورت یکجانبه حاکمیت فلسطین به عنوان یک دولت را به رسمیت شناختند.

برای مقایسه مهم‌ترین راه‌حل‌های ارائه شده برای حل مناقشه اسرائیل - فلسطین، یعنی راه‌حل دو دولتی و یک دولتی، مدلی ده‌گانه ارائه شده است. این مدل مهم‌ترین موانع و دغدغه‌های دو طرف در انتخاب یک راه‌حل معقول را مدنظر قرار داده و پاسخ هر یک از راه‌حل‌های مورد بررسی به هر یک از آن‌ها را بررسی می‌کند. برای مثال، حفظ هویت یهودی، یکی از دغدغه‌های اصلی جریان‌های مختلف سیاسی در رژیم است که در این مدل مقایسه می‌شود که کدام از راه‌حل‌های مذکور بهتر توانسته به این دغدغه پاسخ دهد. در مورد مبنای نظری این مدل باید گفت که مطالعه انجام شده در ادبیات پژوهش و بررسی مهم‌ترین آثار پژوهشی کار شده در این خصوص نشان می‌دهد که موارد اختلافی بر سر راه رژیم صهیونیستی و فلسطین در مواردی مانند موضوع پناهندگان، پایتختی قدس، حق تعیین سرنوشت فلسطینی‌ها و تشکیل دولت فلسطینی به قدری زیاد است که باعث شده رژیم خود را از این فرایند دور کند بنابراین در این بررسی شاخص‌های ده‌گانه براساس سه شاخص کلی (۱) مسائل مرتبط با رژیم، (۲) مسائل فنی - اجرایی و (۳) رضایت مهم‌ترین بازیگران بین‌المللی گزینش شده‌اند. از همین رو، مسائلی نظیر دموکراسی، سرنوشت هویت یهودی، امنیت و میزان حمایت داخلی در رژیم از منظر شاخص کلی مسائل مرتبط با رژیم، مسائلی نظیر سهولت در اجرای طرح، هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم از منظر شاخص کلی مسائل فنی - اجرایی و مسائلی نظیر مقبولیت طرح در میان کشورهای عربی، مقبولیت طرح در اتحادیه اروپا و مقبولیت طرح از نظر آمریکا از منظر شاخص کلی رضایت مهم‌ترین بازیگران بین‌المللی را بررسی می‌کند.

نمودار ۱. شاخص‌های ده‌گانه مقایسه راه‌حل یک دولتی و دو دولتی (منبع: نویسندگان)

۴. راه‌حل دو دولتی

در طول قرن گذشته هیچ مدل یا راه‌حلی به اندازه طرح تقسیم فلسطین تحت قیمومیت به دو کشور عربی-یهودی یا صهیونیستی-فلسطینی پربحث نبوده است. اکثر بازیگران جامعه بین‌المللی این راه‌حل را پذیرفته و به عقیده بسیاری از آن‌ها این طرح یکی از بهترین و عملی‌ترین راه‌حل‌های پیشنهادی برای حل مناقشه رژیم صهیونیستی و فلسطین بوده است؛ حتی طرح ترامپ نیز از اصطلاحات موجود در این راه‌حل استفاده کرده است. این راه‌حل مدرن در ابتدا توسط ابرقدرت‌های نظام بین‌الملل در سال ۱۹۹۱ در «کنفرانس مادرید»^{۲۳} مطرح شد و سپس

23. Madrid Conference

در جریان فرایند «صلح اسلو»^{۲۴} در دهه ۱۹۹۰ همچون «ستاره شمالی»^{۲۵} مذاکره‌کنندگان دو طرف را به جلو هدایت می‌کرد تا در نهایت به شناسایی متقابل بین رژیم و سازمان آزادی‌بخش فلسطین، تاسیس تشکیلات خودگردان و تعیین مدت زمان پنج‌ساله برای حل برخی از موارد اختلافی بین طرفین منجر شود. در واقع مدل اولیه راه‌حل دو دولتی به صورت غیررسمی در سال ۱۹۹۵ و توسط نمایندگان دو طرف تدوین شد، اما وقوع حادثه ترور اسحاق رابین، درست چند روز قبل از اعلام نظر نهایی خود در مورد این راه‌حل، از وجود طیف گسترده‌ای از مخالفان داخلی در رژیم با این راه‌حل خبر می‌داد. علی‌رغم تمام تلاش‌های میانجی‌گرانه و دوجانبه برای دستیابی به این راه‌حل، تا به امروز پیشرفت خاصی در این مسئله حاصل نشده است (Efron & Gottesman, 2017: 17-18).

۴-۱. شاخصه‌های اصلی راه‌حل دو دولتی

۱) ملاک عمل قرار دادن مرزهای ۱۹۶۷ و برقراری امکان معاوضه اراضی: یکی از دلایل اصلی توجه به مسئله امکان معاوضه اراضی، وجود شهرک‌های ساخته‌شده صهیونیستی در کرانه باختری است.

۲) تقسیم قدس به دو پایتخت همراه با اتخاذ تدابیر ویژه برای اماکن مقدس و زیارتی آن: اگرچه دولت ترامپ پایتختی قدس را برای رژیم صهیونیستی به رسمیت شناخت؛ پرونده پایتختی قدس برای دو طرف همچنان باز است. در همین زمینه اصطلاحاتی نظیر قدس شرقی و غربی سال‌هاست بر سر زبان افتاده و تلاش شده قدس شرقی پایتخت فلسطین و قدس غربی به‌عنوان پایتخت رژیم معرفی شود. هرچند با توجه به قرار گرفتن بخش‌های مهم شهر در بخش شرقی، بسیاری از یهودیان این تقسیم‌بندی را قبول ندارند و از طرفی ساخت شهرک‌های صهیونیستی در حد واصل قدس شرقی و کرانه باختری در حال جدا کردن ارتباط ارضی این منطقه با قدس است که مسئله پایتختی قدس شرقی برای فلسطین را از بین می‌برد.

۳) تعریف سازوکارهای امنیتی که از یک سو متناسب با نیازهای رژیم بوده و از سوی دیگر به تمامیت ارضی فلسطین احترام بگذارد.

۴) ایجاد احساس تاریخی به رسمیت شناخته شدن برای ملت فلسطین و تدوین یک راه‌حل

24. the Oslo Process

25. north star

عادلانہ برای پناہجویان فلسطینی: مسئلہ پناہجویان ہموارہ بہ عنوان یکی از چالش‌های اصلی دو طرف مطرح بودہ و راہ‌حل‌های ارائہ شدہ طیف گستردہ‌ای را از سکونت مجدد این گروہ جمعیتی در اراضی مربوط بہ فلسطین یا سکونت ہمیشگی آن‌ها در کشورہای میزبان و در عوض دریافت غرامت برای این آوارگی را دربر می‌گیرد (Kelman, 2011: 39-40).

۲-۴. راہ‌حل دو دولتی براساس شاخص‌های دہ‌گانہ

در ارزیابی مزایا و معایب راہ‌حل دو دولتی یافتہ‌ها نشان می‌دہد کہ راہ‌حل دو دولتی بہ علت حفاظت از ماہیت سیاسی رژیم صہیونیستی و فراہم کردن امکان تعیین سرنوشت برای فلسطینی‌ها بہ صورت ہم‌زمان قادر است بہ عمدہ مسائل چالش‌برانگیز در این مناقشہ رسیدگی کند؛ ہرچند اجرای آن کار دشواری است. در سنجش اقبال عمومی فلسطینی‌ها و صہیونیست‌ها مشخص شدہ کہ حمایت از راہ‌حل دو دولتی رو بہ کاهش است و بیشتر حمایت‌ها از این ایدہ مربوط بہ دہہ گذشتہ بودہ است. صہیونیست‌ها و فلسطینی‌ها بعید می‌دانند کہ راہ‌حل دو دولتی امکان‌پذیر باشد و در عمل قابلیت اجرایی شدن داشتہ باشد. بررسی موسسہ واشنگتن و برخی از مراکز نظرسنجی فلسطینی از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۰ نشان می‌دہد کہ علی‌رغم حمایت دولت بایدن از راہ‌حل دو دولتی، این راہ‌حل دیگر راہ‌حل مشہور و مقبولی در میان فلسطینی‌ها نیست و تنہا کمتر از ۴۰ درصد از مردم فلسطین (در کرانہ باختری، نوار غزہ و قدس شرقی) از آن حمایت می‌کنند. حمایت از این طرح از سال ۲۰۱۸ روندی کاهشی داشتہ است (The Washington Institute for Near East Policy, 2021). علاوہ براین، بہ جز احزاب عربی («خدش-تعل») ^{۲۶} و «رعص» ^{۲۷} و حزب سوسیالیستی- صہیونیستی «کار» ^{۲۸}، کہ در خوشبینانہ‌ترین حالت ممکن تنہا ۱۵ کرسی در کنست را در اختیار دارند، جریان‌های میانہ و راست‌گرا مخالف تشکیل دولت فلسطینی در کنار مرزهای خود هستند. آن‌ها بر این باورند کہ چنین اقدامی عمق استراتژیک رژیم را کاهش خواهد داد، دسترسی رژیم بہ منابع استراتژیک رود اردن را قطع خواهد کرد و از نظر امنیتی نیز کنترل خود را بر منطقہ از دست خواهد داد. جدول ذیل نگاہی ظاہری بہ راہ‌حل دو دولتی و آثار و پیامدہای اجرایی شدن آن دارد (Rashidi, 2000; 51-53). در ادامہ رویکرد حقیقی احزاب صہیونیستی بہ این مسئلہ نشان دادہ می‌شود.

26. Hadash-Ta'al

27. Ra'am

28. The Labor Party

جدول ۱. ارزیابی راه‌حل دو دولتی با استفاده از شاخص‌های ده‌گانه (منبع: نویسندگان)

ضابطه	راه‌حل دو دولتی
یهودیت	فرمول دو دولتی این امکان را برای رژیم فراهم خواهد کرد که اکثریت یهودی خود را حفظ کند و نمادهای هویتی و ملی خود را تغییر ندهد. (Labour Friends of Israel, 2020).
دموکراسی	راه‌حل دو دولتی رژیم را از مناطق اشغالی خلاص می‌کند و کنترل آن بر بخش بزرگی از جمعیت غیرشهروند را از بین می‌برد. از طرفی این راه‌حل به فلسطینی‌ها حق تعیین سرنوشت را می‌دهد (Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs, 2024).
امنیتی	بسیاری از متخصصان امنیتی رژیم و آمریکا از راه‌حل دو دولتی حمایت می‌کنند. این راه‌حل شکاف بین رژیم و فلسطین را از بین خواهد برد. البته اجرایی شدن آن باعث می‌شود نیروهای امنیتی رژیم دسترسی بی‌قید و بند سابق خود را به شهرهای فلسطینی در اردن از دست بدهند. چنین وضعیتی مخاطرات امنیتی زیادی برای آن به دنبال خواهد داشت (Swissinfo.ch, 2024).
سهولت در اجرایی شدن	در حالی که بیشتر نسخه‌های راه‌حل دو دولتی اجازه الحاق برخی از شهرک‌های صهیونیستی را به رژیم می‌دهد، برخی دیگر از شهرک‌ها الحاق نخواهند شد بنابراین رژیم ملزم خواهد شد تا آن‌ها را تخلیه کند. از سوی دیگر، پناهجویان فلسطینی باید غرامت دریافت کنند، لازم است بین حماس و فتح مصالحه برگزار شود و تشکیلات خودگردان نیاز پیدا خواهد کرد که نهادهایی خود را بیشتر توسعه دهد و این مسائل هزینه‌زا و وقت‌گیر خواهد بود. برای دستیابی به دستاوردهای این راه‌حل، رژیم باید جدی باشد و تشکیلات خودگردان باید بتواند با حماس در غزه مصالحه کند. در صورت توافق بر سر این راه‌حل، مدت‌ها زمان خواهد برد تا به نیاز شهرک‌نشینان و پناهجویان فلسطینی پاسخ کامل داده شود (Massad, 2000; 226-244).
حمایت رژیم صهیونیستی	اعضای دولت نتانیاهو از سیاست‌های الحاق‌گرایانه حمایت می‌کنند و دولت‌های میانه نیز هیچ اراده‌ای برای دنبال کردن فرآیند صلح ندارند بنابراین به‌صورت ضمنی از سیاست الحاق خزننده پیروی می‌کنند.
مقبولیت در جهان عرب	کشورهای عربی به‌عنوان عضوی از اتحادیه عرب و در چهارچوب ابتکار صلح عربی از این راه‌حل حمایت می‌کنند. این راه‌حل می‌تواند در مسئله مدیریت فشارهای داخلی برای حمایت از آرمان فلسطین به این کشورها کمک کند. برای دولت‌هایی که روابط رسمی با رژیم ندارند این راه‌حل این امکان را برای آن‌ها فراهم می‌کند که با ریسک کمتری ارتباط رسمی با رژیم برقرار کنند.
مقبولیت در ایالات متحده آمریکا	دولت‌های دموکرات آمریکایی همواره از این راه‌حل حمایت کرده‌اند، اما در میان جمهوری‌خواهان فردی مانند ترامپ نه‌تنها به این راه‌حل اعتقادی ندارد، بلکه با پذیرش قدس به‌عنوان پایتخت رژیم و به رسمیت شناختن یکجانبه حاکمیت آن بر بلندی‌های جولان و حمایت تمام‌قد از الحاق کرانه، علنا این راه‌حل را نادیده می‌گیرد.

جدول ۱. ارزیابی راه‌حل دو دولتی با استفاده از شاخص‌های ده‌گانه (منبع: نویسندگان)

ضابطه	راه‌حل دو دولتی
مقبولیت در اتحادیه اروپا و سازمان‌های بین‌المللی	اتحادیه اروپا، سازمان ملل متحد، دیوان کیفری بین‌المللی و سایر نهادهای بین‌المللی از این راه‌حل حمایت می‌کنند (Joan Faus, 2023).
هزینه‌های مستقیم	تخلیه شهرک‌نشینان و جبران مسکن از دست‌رفته آن‌ها، اعطای سایر کمک‌های مالی به آن‌ها، استقرار برخی از پناهنجویان فلسطینی، جبران بخشی از هزینه‌های اکثریتی که به فلسطین بازنمی‌گردند، ساخت مرزهای جدید و ایجاد زیرساخت‌های لازم در آن‌ها، توسعه نهادهای دولتی فلسطین در سراسر کرانه و غزه و بازسازی زیرساخت‌های آسیب‌دیده در نوار غزه از جمله هزینه‌های سنگین اجرای کامل این ایده است. اگرچه ممکن است اتحادیه اروپا و اتحادیه عرب نیز در تأمین هزینه‌های دو طرف یاری کنند، اما باید توجه داشت که هزینه‌های این اقدام سنگین است.
هزینه‌های غیرمستقیم	با اجرای این راه‌حل، فلسطینی‌ها به استقلال عمل در حوزه اقتصادی خواهند رسید، اما از آنجاکه رژیم دیگر نخواهد توانست در اقتصاد این مناطق دخالتی داشته باشد، در نتیجه این مسئله هزینه‌های غیرمستقیمی را برای آن به دنبال دارد. در سوی دیگر، گردشگری رونق خواهد گرفت. کرانه و غزه با محدودیت‌های کمتری در بحث جابه‌جایی نفرات روبه‌رو خواهند بود و امکان برخورداری از برخی از خدمات در خارج از فلسطین برایشان فراهم خواهد شد (Ross, Anthony, et al., 2015: 25-31).

۵. یک دولت صهیونیستی با هویت یهودی

از زمان ارائه طرح تقسیم‌بندی سازمان ملل متحد، ایده دو دولتی مقبول‌ترین راه‌حل بین‌المللی ارائه‌شده برای مناقشه رژیم و فلسطین بوده است. چهار نفر از نخست‌وزیران رژیم (از جمله ایهود باراک، آریل شارون، ایهود اولمرت و بنیامین نتانیاهاو) زمانی که در قدرت بودند مبنای راه‌حل دو دولت برای دو ملت را رسماً به رسمیت شناختند؛ اگرچه نتانیاهاو از موضع خود عقب‌نشینی کرد (The Times of Israel, 2015). علی‌رغم سابقه طولانی و پذیرش گسترده ایده تقسیم‌بندی، برخی از یهودیان طرفدار دولت در سراسر دوره قیمومیت فلسطین به دنبال حفظ یک دولتی بودند. طرحی که در سال ۲۰۲۰ توسط ترامپ ارائه شد نیز می‌تواند به چنین نتیجه‌ای منجر شود.

«زنوژابوتینسکی»^{۲۹} بنیان‌گذار اندیشه «صهیونیسم تجدیدنظرطلب»^{۳۰} در دهه ۱۹۳۰ «سازمان

29. Zeev Jabotinsky

30. the Revisionist Zionist

صهیونیست جدید»^{۳۱} را به‌عنوان جایگزینی برای رهبری جریان اصلی صهیونیسم پایه‌گذاری کرد. هدف این سازمان تأسیس یک دولت با اکثریت یهودی در دوسوی رود اردن معرفی شده بود و در واقع به دنبال اعمال حاکمیت یهود در اراضی فعلی رژیم و فلسطین، در کنار منطقه پادشاهی هاشمی اردن و احاطه کامل بر میراث ادعایی یهودیان بود. هرچند واقعیت‌های سیاسی ایجادشده از جنگ استقلال و جنگ ۱۹۶۷ مانع از تحقق این ایده شده و حتی حزب «حروت»^{۳۲} نیز در عوض حفاظت از کرانه‌باختری، نوار غزه و بلندی‌های جولان، اهداف خود را کنار گذاشت (Galnoor, 1991: 382-404).

ژابوتینسکی در ابتدا به دنبال تحقق برابری کامل در حقوق شهروندی برای فلسطینیان در اسرائیل بزرگ بود. «حزب حروت»^{۳۳} نیز در سال ۱۹۶۸ از شهروندی اعراب در رژیم دفاع می‌کرد و به دنبال مهاجرت گسترده یهودیان برای تضمین اکثریت یهودی رژیم صهیونیستی بود. امروزه درخواست‌ها برای دولت واحد یهود منجر به شکل‌گیری وضعیت موجود شده که براساس آن، رژیم کرانه‌باختری را در اشغال خود دارد. این مهم تنها از طریق الحاق اراضی، که در عمل در اختیار رژیم قرار دارد، امکان‌پذیر خواهد شد. بر همین اساس، پیشنهادهایی که اخیراً ارائه شده، بر طرح‌هایی تمرکز داشته که ممکن است لزوماً به اعطای شهروندی به فلسطینی‌های آن سوی خط سبز منجر نشود. فصل مشترک طرح‌های اخیراً ارائه‌شده، تشکیلات خودگردان است، اما مسئله‌ای در مورد اعطای شهروندی قید نشده است. همان‌طور که «مناخم بگین»^{۳۴} به جای جدایی کامل کرانه و غزه از رژیم و ایجاد یک دولت مستقل، به دنبال شورایی بود تا توسط فلسطینی‌های مناطق اشغالی انتخاب شود و اداره امور محلی در منطقه را برعهده بگیرد؛ در این طرح هیچ خبری از اعطای حق شهروندی یا تشکیل یک دولت مستقل وجود نداشت (Wheatcroft, 2013).

فرایند صلح اسلو نیز مشابه گفت‌وگوهای صلح دهه اخیر بود؛ به طوری که به فلسطین حق دولت بودن نبخشید و در عوض به یک نهاد فلسطینی فاقد حاکمیت در مناطق اشغالی بسنده کرد. در جریان گفت‌وگوهای ۲۰۰۰ کمپ دیوید، ایهود باراک نخست‌وزیر وقت پیشنهادی را دنبال می‌کرد که دولتی شدن فلسطین بخشی از مفاد آن بود، اما سازمان آزادی‌بخش فلسطین

31. the New Zionist Organization

32. Herut

اصلی‌ترین حزب محافظه‌کار و ملی‌گرای اسرائیل که توسط مناخم بگین و اسحاق شامیر اداره می‌شد.

33. Herut

34. Menahem Begin

پیشنهاد وی را رد کرد؛ این اولین باری بود که راه حل دو دولتی وارد جریان سیاسی رژیم شد (The American University in Cairo, 2019).

«یوعز هندل»^{۳۵} عضو سابق «حزب آبی-سفید»^{۳۶} از جمله افرادی بود که از الحاق ۳۰ درصدی کرانه، احداث شهرک‌های یهودی در نزدیکی خط سبز و دره اردن، باقی گذاشتن ۴۰ درصد از کرانه باختری برای تشکیلات و تعیین ۳۰ درصد از آن به عنوان محل مورد مناقشه حمایت می‌کرد. «الیاکیم هائتصنی»^{۳۷} از اعضای سابق احزاب راست افراطی و بنیان‌گذار شهرک «کریت اربع»^{۳۸}، طرحی برای ایجاد یک دولت مستقل فلسطینی تدوین کرده بود که بر پایه «دولت‌های شهری منطقه‌ای مستقل»^{۳۹} در مناطق «ای» و «بی» بود، اما این طرح در وهله اول خواستار انحلال تشکیلات خودگردان شده بود. «یوئاو کیش»^{۴۰} از اعضای لیکود پیشنهاد خلع قدرت تشکیلات خودگردان و اداره نظامی رژیم در کرانه را ارائه داده است. وی بر این باور بود که باید ۴۷ درصد از کرانه باختری الحاق شود و ۳۸ درصد از آن توسط یک نهاد غیردولتی جدید و مستقل فلسطینی اداره شود. اشخاصی مانند «بتسلانل اسموتریچ»^{۴۱}، «موشه فیگلین»^{۴۲} و «کارولین گلیک»^{۴۳} از الحاق کامل کرانه باختری حمایت می‌کنند (Levian, 2019: 14-57).

۵-۱. راه حل یک دولتی براساس شاخص‌های ده‌گانه

تحقق ایده یک دولتی به این معناست که آرزوهای ملی فلسطینی‌ها از طریق فرایندهای سیاسی دیگر هیچ‌گاه محقق نخواهد شد. در این صورت، نهادی همچون تشکیلات خودگردان، که فلسفه وجودی آن حول محور ایجاد یک دولت مستقل فلسطینی و مشروعیت آن براساس قول و قرارهای سیاسی شکل گرفته بود، دیگر نمی‌تواند برای مدتی طولانی دوام بیاورد.

در صورت تحقق یک دولتی، رژیم صهیونیستی یک سیستم حکمرانی غیردموکراتیک را برای

35. Yoaz Hendel
36. Blue and White
37. Elyakim Haetzni
38. the Kiryat Arba settlement
39. Autonomous regional city governments
40. Yoav Kisch
41. Bezalel Smotrich
42. Moshe Feigli
43. Caroline Glick

میلیون‌ها فلسطینی به اجرا خواهد گذاشت. طرفداران طرح یک دولتی مانند «بتصلائل اسموتریچ» و «موشه فیگلین» در مقاصد خود برای انکار حقوق فلسطینی‌ها صریح هستند و حتی پاکسازی نژادی مناطق الحاقی را در دستورکار دارند. هرچند طرفداران استقلال و الحاق بخشی ممکن است ادعا کنند که پیشنهادشان دموکراتیک است، اما در این فرایند فلسطینی‌ها تابع حاکمیت رژیم خواهند بود.

جدول ۲ ارزیابی راه حل یک دولتی (یهودی) با استفاده از شاخص‌های ده‌گانه؛ (منبع: نویسندگان)

ضابطه	یک دولت یهودی
یهودیت	الحاق بالفعل یا بالقوه اراضی دارای ساکنین فلسطینی، هویت یهودی رژیم را با خطر جدی مواجه خواهد کرد. به علت نرخ جمعیتی برابر یا نزدیک به برابر بین صهیونیست‌ها و فلسطینی‌ها، باید به این نکته توجه داشت که اجرای راه حل یک دولتی به معنی از دست رفتن اکثریت یهودی است. براساس اعلام اداره مرکزی آمار رژیم، جمعیت آن در می ۲۰۱۸ تقریباً ۹ میلیون نفر بوده که ۷۴ درصد آن (۶٫۷ میلیون نفر) را یهودیان، ۲۱ درصد (۱٫۹ میلیون نفر) را اعراب و ۵ درصد آن (۴۳۴ هزار نفر) را سایر گروه‌های جمعیتی تشکیل می‌داد. براساس ارزیابی‌هایی صورت گرفته از داده‌های رسمی فلسطینی‌ها، جمعیت فلسطین در کرانه باختری، نوار غزه و شرق قدس کمی بیش از ۵ میلیون نفر است. از آنجاکه جمعیت شرق قدس را هم صهیونیست‌ها و هم فلسطینی‌ها محاسبه می‌کنند، این رقم بدون محاسبه جمعیت شرق قدس، نزدیک به ۴٫۷ میلیون نفر است که ۲٫۷ میلیون نفر آن در کرانه باختری و ۲ میلیون نفر در غزه زندگی می‌کنند. در ادامه باید جمعیت ۱٫۹ میلیون نفری اعراب ۱۹۴۸ را نیز که عمدتاً فلسطینی هستند به این رقم افزود. در این صورت مجموع جمعیت فلسطینی‌ها ۶٫۶ میلیون نفر می‌شود که به رقم ۶٫۷ میلیون یهودی بسیار نزدیک است (Central Bureau of Statistics, 2019; Reuters, 2018).
دموکراسی	این ایده به علت بلا تکلیف گذاشتن فلسطینی‌ها در وضعیت شهروندی، اعتبار ادعایی رژیم به عنوان یک دولت لیبرال دموکرات را از بین خواهد برد و آن را رسماً به یک دولت غیردموکراتیک و آپارتاید تبدیل خواهد کرد.
امنیتی	اجرا شدن این راه حل ممکن است توهم ایجاد آرامش امنیتی در سرحدات به وجود بیاورد، اما باید توجه داشت که الحاق بدون شک تدابیر امنیتی موجود بین رژیم و نیروهای فلسطینی، مصر و اردن را از بین خواهد برد. این مسئله برای امنیت رژیم در کرانه باختری آثار بلندمدتی به دنبال خواهد داشت، زیرا دیگر نمی‌تواند به همکاری‌های تشکیلات خودگردان برای مقابله با هسته‌های مقاومت چشم امید داشته باشد. در این صورت رژیم مجبور به اداره مستقیم شهرهای فلسطین خواهد شد و در این حالت سربازان صهیونیست و شهروندان فلسطینی در نزدیک‌ترین حالت ممکن از زمان انتفاضه دوم قرار خواهند گرفت. رژیم همچنین مجبور خواهد شد حرکت بین مناطق الحاقی را تنظیم کند؛ اجرای این طرح دسترسی آسان گروه‌های مقاومت به سمت شهرک‌های صهیونیستی و مراکز جمعیتی را فراهم می‌کند. از طرفی کنترل شدید نیز بالعکس می‌تواند تنش‌ها را افزایش دهد و وضعیتی مشابه وضعیت نوار غزه ایجاد کند. این ایده باعث گسترش مشروعیت مقاومت مسلحانه از سوی نیروهای مقاومت فلسطینی خواهد شد و این قطعاً به یک فاجعه امنیتی برای رژیم تبدیل خواهد شد.

یک دولت یهودی	ضابطه
<p>به علت برتری جریان راست‌گرا، تصویب الحاق کار دشواری نخواهد بود؛ هرچند اجرای الحاق می‌تواند با موانعی مواجه شود. اگر تشکیلات خودگردان با یک رژیم مستقل دیگر جایگزین شود، نیاز است رژیم این سیستم را سازمان‌دهی کند. اگر رژیم نتواند حمایت فلسطینی‌ها را جلب کند، مجبور خواهد بود خدماتی که در حال حاضر تشکیلات مسئول تامین آن‌هاست، خودش در اختیار فلسطینی‌ها قرار دهد. بسیاری از سیاستمداران راست‌گرای رژیم برای حل مناقشه اسرائیل-فلسطین از چنین فرمولی حمایت می‌کنند. از جمله مهم‌ترین موانع اجرای این ایده می‌توان به ترس از واکنش متقابل بین‌المللی، خیزش فلسطینیان، عکس‌العمل کشورهای اسلامی منطقه و بالاخص جریان مقاومت اشاره کرد.</p>	<p>سهولت در اجرای شدن</p>
<p>دولت نتانیاهو تماماً حامی الحاق کرانه‌باختری است. اگرچه رژیم در سال‌های اخیر با بن‌بست سیاسی روبه‌رو بوده، اما راست‌گرایانی که از الحاق حمایت می‌کنند از نظر عددی به اندک چپ‌گرایان طرفدار راه‌حل دو دولتی برتری دارند. هرچند بسیاری از یهودیان نیز از مسئله جدایی از فلسطین حمایت می‌کنند، اما بسیاری از آن‌ها نیز الحاق را به‌عنوان اولویت بعدی خود انتخاب می‌کنند. از طرفی در میان این گروه جریان‌های راست رادیکال مانند بن‌گوریر و اسموتریچ حضور دارند که با نگاه موعودگرایانه، تخلیه نوار غزه و الحاق این منطقه را نیز در دستورکار دارند که نیت‌های اجرایی کردن آن را می‌توان در حوادث پس از عملیات طوفان الاقصی ملاحظه کرد.</p>	<p>حمایت رژیم صهیونیستی</p>
<p>الحاق انگیزه دولت‌های عربی برای عادی‌سازی روابط با رژیم را از بین خواهد برد، زیرا دولت‌های عربی تنها در صورت تحقق راه‌حل دو دولتی این مهم را به پیش خواهند برد. ضمناً رهبران دولت‌های حاشیه خلیج فارس ممکن است با فشارهای داخلی برای قطع هرگونه روابط با رژیم مواجه شوند. مصر و اردن نیز کاملاً به راه‌حل دو دولتی پایبند هستند و جوامع آن‌ها از آرمان فلسطین حمایت می‌کنند. اردن خانه یک جنبش قوی ضدسازش است. در صورت اجرای یک دولتی، ممکن است این دو کشور پیمان‌های صلح خود با رژیم را زیر پا بگذارند که در نتیجه تجارت، گردشگری و روابط دوجانبه آسیب خواهد دید (The Times of Israel, 2024).</p>	<p>مقبولیت در جهان عرب</p>
<p>اگرچه دولت‌های دموکرات آمریکا با الحاق و خروجی یک دولتی مخالف هستند؛ دولت‌های جمهوری‌خواهی مانند دولت ترامپ، عناصر راست‌گرای رژیم را تحریک به انجام این کار می‌کردند. این دولت حتی پایتختی قدس و حق حاکمیت رژیم بر بلندی‌های جولان را نیز به رسمیت شناخت (The Christian Science Monitor, 2024). اگر رژیم این گزینه را در پیش بگیرد، ممکن است حمایت یهودیان آمریکا از آن کاهش یابد.</p>	<p>مقبولیت در ایالات متحده آمریکا</p>
<p>اتحادیه اروپا، بزرگ‌ترین شریک تجاری رژیم، ممکن است تدابیری تهیهی اتخاذ کند. متخصصان امنیتی تخمین می‌زنند که اگر تحریم‌های مذکور در مقیاس تحریم‌های اعمال‌شده بر روسیه بعد از الحاق کریمه باشد می‌تواند ۲/۴ درصد از تولید ناخالص داخلی رژیم به ارزش تقریبی ۸/۲ میلیارد دلار آمریکا را کاهش دهد (Commanders for Israel's Security, 2018: 35). سازمان ملل نیز الحاق و ایده تک دولتی را محکوم خواهد کرد. از طرفی ممکن است دیوان لاهه تلاش‌های خود را بر ضد رژیم افزایش دهد (The Office of the High Commissioner for Human Rights, 2020؛ European Union, 2020).</p>	<p>مقبولیت در اتحادیه اروپا و سازمان‌های بین‌المللی</p>

ضابطه	یک دولت یهودی
هزینه‌های مستقیم	اگر ارتباط نیروهای امنیتی تشکیلات خودگردان با رژیم قطع شود، آن‌ها مجبور خواهند بود هزینه‌های گزافی را برای تامین امنیت این مناطق هزینه کنند. سایر هزینه‌های امنیتی نیز ممکن است در اثر ساخت زیرساخت‌های مرزی جدید در اطراف مناطق الحاقی و مراکز جمعیتی فلسطین ایجاد شود. گردشگری مختل خواهد شد، شرکت‌های خارجی هایتک ممکن است رژیم را ترک کنند، کمک‌های مالی نهادهای بین‌المللی نیز قطع خواهد شد و این می‌تواند فشار اقتصادی را افزایش دهد و هزینه‌های گزاف تامین خدمات میلیون‌ها فلسطینی را بر دوش رژیم بگذارد.
هزینه‌های غیرمستقیم	با اجرایی شدن این ایده، رژیم فرصت‌های کسب‌وکار و تجارت خود را با جهان عرب و همچنین با سایر کشورها از دست می‌دهد و مناسبات فرهنگی و مبادلات آکادمیک نیز آسیب می‌بیند. از طرفی با افزایش تنش‌ها و مقاومت مسلحانه فلسطینیان و سایر گروه‌های جبهه مقاومت ضربات اقتصادی سنگینی بر رژیم وارد خواهد آمد.

۶. ادامه وضعیت موجود و الحاق خزنده

از زمان پیمان‌های اسلو، حفظ وضع موجود یکی از تاکتیک‌های موقتی برای دستیابی به راه‌حل دو دولتی بوده است. قدرت‌های بزرگ تنها راه‌حل عقلانی و قابل اجرا برای مناقشه اسرائیل-فلسطین در بلندمدت را راه‌حل دو دولتی می‌دانند، اما بر این باورند که تا زمان ایجاد شرایط اولیه برای اجرای آن، بهتر است وضعیت موجود حفظ شود. از این رویکرد با عنوان رویکرد «مدیریت مناقشه»^{۴۴} نیز یاد می‌شود. مطالعات انجام‌شده در این زمینه، مانند نظرسنجی مشترک «مرکز تحقیقات و سیاست فلسطین»^{۴۵}، موسسه دموکراسی اسرائیل و «تحقیقات صلح استینمتز»^{۴۶} در سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۱۸ نشان می‌دهد که یهودیان صهیونیستی از وضعیت موجود رضایت دارند. براساس بررسی که در سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ که «موسسه رند»^{۴۷} انجام داد، صهیونیست‌ها در سراسر طیف سیاسی بر این عقیده هستند که این راه‌حل معقول و نسبت به سایر روش‌های پیشنهادی امکان‌پذیرتر است (Efron & Gottesman, 2017: 31).

مسئله اصلی این است که وضعیت موجود یک باور غلط و به‌نوعی یک سفسطه است. وضعیت موجود ثابت نیست و در واقع یک مسئله پویاست و هیچ اقدام خاصی در زمینه دستیابی به صلح ترتیب نمی‌دهد. ازجمله مولفه‌هایی که ثابت نیست و همواره در حال تغییر است

44. Conflict management

45. the Palestinian Center for Policy and Survey Research

46. the Tami Steinmetz Center for Peace Research

47. RAND

شاخصه‌های جمعیت‌شناختی رژیم و فلسطین است که می‌تواند تعادل جمعیت شناختی یهودیان و فلسطینی‌ها را از بین ببرد. در زمان پیمان اسلو (۱۹۹۳)، یهودیان ۶۰ درصد از جمعیت کلی را تشکیل می‌دادند؛ این در حالی است که در سال ۲۰۲۰ این نسبت به ۴۹ تا ۵۱ درصد کاهش یافت و پیش‌بینی می‌شود که در آینده نیز سهم آن‌ها از جمعیت کاهش یابد. دومین روند پویا، بحث ادامه شهرک‌سازی‌هاست که از آن با عنوان الحاق خزننده یاد می‌شود. از زمان امضای توافق اسلو، تعداد صهیونیست‌های ساکن در کرانه‌باختری چهار برابر شده و تا سال ۲۰۲۲ به ۵۰۰ هزار نفر رسید. همچنین در قدس شرقی نیز که دارای جمعیت غالب فلسطینی است، ۲۰۰ هزار یهودی سکونت دارند بنابراین وضعیت سال ۲۰۰۰ با وضعیت سال ۲۰۲۰ کاملاً متفاوت است بنابراین می‌توان گفت رژیم به دنبال محقق کردن یک دولتی بدون اعلام رسمی است، زیرا اعلام رسمی برای انجام چنین اقدامی پیامدهای هویتی، امنیتی، اقتصادی و حقوقی گسترده‌ای برای آن به همراه دارد که در بالا به بخش‌هایی از آن اشاره شد (Egel, et al., 2021: 2-3).

در کمپین انتخاباتی مارس ۲۰۲۰ بود که بنیامین نتانیاهورئیس حزب لیکود و بنی گانتس رئیس حزب آبی-سفید وعده الحاق بخش قابل توجهی از کرانه‌باختری را دادند. در طول دهه گذشته برخی از تصمیم‌گیران به دنبال یک الحاق قانونی بوده‌اند؛ برای مثال، در سال ۲۰۱۴ و به دنبال شکست فرایند صلح به رهبری جان کری وزیر امور خارجه وقت آمریکا، نفتالی بنت وزیر اقتصاد وقت رژیم خواستار الحاق «منطقه سی» شد (The Jerusalem Post, 2014).

در ۵ سال اخیر، چشم‌انداز الحاق اراضی بسیار واقعی‌تر شده است. نتانیاهو که در دوران تصدی خود به‌عنوان رهبر اسرائیل جلو الحاق را گرفته بود، در سپتامبر ۲۰۱۹ برای اولین بار اعلام کرد که اگر انتخاب شود دره اردن را الحاق خواهد کرد و حاکمیت رژیم را بر تمام شهرک‌های ساخته‌شده در کرانه‌باختری اعمال خواهد کرد. از آن زمان مسئله الحاق به یکی از موضوعات کلیدی در مباحث مربوط به انتخابات اسرائیل تبدیل شده است. در بخشی از طرح پیشنهادی ترامپ نیز چراغ سبز آمریکا برای الحاق ۳۰ درصد از خاک کرانه‌باختری فراهم شده بود (Israel Hayom, 2020).

تا پیش از عملیات طوفان الاقصی طیف‌های سیاسی راست رادیکال و جریان‌های میانه‌رو همگی به‌صراحت هرگونه پرداختن به مسئله صلح اسرائیل-فلسطین را رد کرده و همواره نسبت

به ادامه روند موجود و عمل به تعهدات خود در قبال «شورای یشاع»^{۴۸} متعهد بوده‌اند. در جریان فشار کشورهای اروپایی بعد از عملیات طوفان الاقصی مبنی بر لزوم تشکیل دولت مستقل فلسطینی، کنست جلسه‌ای را با این دستورکار برگزار کرد و با ۶۸ رای موافق تشکیل دولت مستقل فلسطینی در درون مرزهای اسرائیل را غیرممکن خواند و آن را تهدیدی وجودی برای صهیونیست‌ها تعبیر کرد. احزاب «اسرائیل بیتنو»^{۴۹} و «اردوگاه حکومتی»^{۵۰}، که در طیف اپوزیسیون حضور دارند نیز با قدرت از این طرح حمایت کردند. اسموتریچ رئیس حزب صهیونیست مذهبی و وزیر دارایی رژیم در سخنانی پس از این رای‌گیری اظهار داشت که نتیجه این جلسه این بود که رژیم صهیونیستی هیچ وقت و در هیچ شرایطی، چه در حال حاضر و چه در آینده اجازه تشکیل یک دولت عربی تروریستی در درون مرزهای خود را نخواهد داد (Diaz, 2024; Freid, 2024). بنابراین رژیم رسماً اعلام کرد که راه‌حل دو دولتی بعد از عملیات طوفان الاقصی دیگر محلی از اعراب ندارد. البته تحلیل روند سریع شهرک‌سازی‌ها در کرانه باختری نیز این مسئله را تایید می‌کند. از طرفی اگرچه طیف راست سنتی و رادیکال در رژیم به راه‌حل یک دولتی معتقدند و تلاش دارند با اجرای این طرح، تشکیل فلسطین را تا ابد به دست فراموشی بسپارند؛ پیامدهای منفی این اقدام از جمله از بین رفتن وجهه یهودی رژیم و امکان به خطر افتادن نظام یهودی حاکم بر سرزمین‌های اشغالی، اجرای آن را به صورت رسمی غیرممکن خواهد کرد بنابراین تنها سیاست فعلی رژیم تا چند سال آینده همچنان حفظ وضع موجود و ادامه الحاق خزنده خواهد بود. سیاستی که پس از عملیات طوفان الاقصی با قوت بیشتری دنبال شده و حتی طرح ساخت اولین نیروگاه‌های برق در اراضی کرانه باختری در برنامه ترتیبات ۲۰۲۵ رژیم گنجانده شده است.

۷. نتیجه‌گیری

این پژوهش براساس بررسی گزارش‌ها، مقالات و پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه مناقشه رژیم صهیونیستی - فلسطین، موارد اختلافی بر سر راه رژیم صهیونیستی و فلسطین در دستیابی به صلح را در سه محور کلی (۱) مسائل مرتبط با رژیم صهیونیستی، (۲) مسائل فنی - اجرایی و (۳) رضایت مهم‌ترین بازیگران بین‌المللی دسته‌بندی کرده است. از همین رو، مسائلی نظیر

- .....
48. The Yesha Council
  49. Yisrael Beiteinu
  50. National Unity

دموکراسی، سرنوشت هویت یهودی، امنیت و میزان حمایت داخلی در رژیم از منظر شاخص کلی مسائل مرتبط با رژیم، مسائلی نظیر سهولت در اجرای طرح، هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم از منظر شاخص کلی مسائل فنی-اجرایی و مسائلی نظیر مقبولیت طرح در میان کشورهای عربی، مقبولیت طرح در اتحادیه اروپا و مقبولیت طرح از نظر آمریکا از منظر شاخص کلی رضایت مهم‌ترین بازیگران بین‌المللی بررسی شد. هرچند نتایج این بررسی نشان می‌دهد که در میان راه‌حل‌های ارائه‌شده برای حل مناقشه اسرائیل-فلسطین، راه‌حل دو دولتی بدون شک مقبول‌ترین این راه‌حل‌ها بوده است و حتی کشورهای عربی منطقه نیز آن را به یکی از پیش‌شرط‌ها برای عادی‌سازی روابط با رژیم مطرح کرده‌اند، اما با وجود این با روی کار آمدن جریان راست تجدیدنظرطلب به رهبری مناخم بگین و افزایش قدرت مانور جریان‌های رادیکال یهودی در عرصه سیاسی، پذیرش این راه‌حل دشوار به نظر می‌رسد. پاسخ این جریان به مذاکرات صلح دو طرف در دهه ۱۹۹۰، ترور اسحاق رابین بود. این ترور مهر تاییدی بر این مدعا بود که جریان حاکم به هیچ وجه به وجود دولتی به نام فلسطین اعتقادی ندارد. با رشد و نمو جریان صهیونیست مذهبی در بستر حکمرانی حزب لیکود، روحیه‌های رادیکالی و ناسیونالیستی حزب افزایش یافته و روند شهرک‌سازی‌ها و نادیده گرفتن فلسطینی‌ها گسترش پیدا کرده است. به طوری که گروه‌های افراطی مانند هیل تاپ یوس و لهاوا از آن سربرآوردند و خواستار قتل و اخراج فلسطینی‌های از سرزمین مقدس شدند. با شکل‌گیری این روند و قدرت گرفتن شورای یشاع عملاً دستیابی به راه‌حل دو دولتی به سراب تبدیل شد. با گذشت انقضای این راه‌حل در رژیم، نوبت به بیان مطالبه یک دولتی رسید. این راه‌حل اگرچه خواسته قلبی یهودیان حاکم بود؛ تغییر واقعیت‌های جمعیت‌شناختی و ترس از تبعات حقوقی این مسئله آن‌ها را از پذیرش رسمی این راه‌حل بازداشت. رژیم صهیونیستی برای اجرای راه‌حل یک دولتی دو راه پیش روی خود دارد: (۱) اگر رژیم بخواهد از فشار حقوقی بین‌المللی به دور باشد نیاز است به تمام شهروندان فلسطینی کرانه، شهروندی اعطا کند. هرچند تغییر روندهای جمعیت‌شناختی دست رژیم را برای اجرای این راه‌حل می‌بندد، زیرا اگر رژیم بخواهد به شهروندان عرب فلسطینی شهروندی اعطا کند جمعیت یهودیان و اعراب برابر می‌شود بنابراین این روند هویت یهودی جامعه و ساختار بوروکراتیک آن را از بین خواهد برد. (۲) اگر رژیم یک دولت یهودی را رسماً اعلام کند، اما به شهروندان عرب فلسطینی شهروندی اعطا نکند و آن‌ها را به رسمیت نشناسد در مجامع بین‌المللی به‌عنوان یک دولت آبارتاید شناخته خواهد شد بنابراین در چنین

وضعیتی به نظر می‌رسد که رژیم صهیونیستی به دنبال الحاق خزنده و حفظ وضع موجود خواهد بود تا زمان مناسب برای پاکسازی قومی در کرانه‌باختری فرابرسد؛ به این معنا که به ساخت شهرک و گسترش نفوذ خود در کرانه‌باختری ادامه خواهد داد و هم‌زمان از حفظ نهاد تشکیلات برای کنترل اعراب فلسطینی استفاده خواهد کرد. البته به نظر می‌رسد که با عملیات طوفان الاقصی، که یهودیان از آن با عنوان هولوکاست دوم یاد می‌کنند، زمان چراغ سبزی که راست‌گرایان رادیکال مدت‌ها منتظر آن بودند تا الحاق خزنده و حفظ وضع موجود را به واقعیتی یک دولتی و بدون اعطای حق شهروندی به اعراب کرانه‌باختری تبدیل کنند، فرارسیده است.

۸. پیشنهادها

- انجام رصد دائمی تحرکات رژیم صهیونیستی در کرانه‌باختری با هدف داشتن تصویری صحیح از زمان احتمالی الحاق

- شناسایی بازیگران غیردولتی فعال در کرانه‌باختری (اعم از گروه‌های رادیکال صهیونیست تا شرکت‌های اقتصادی بین‌المللی) با هدف اعمال محدودیت‌های قانونی بر فعالیت آن‌ها

- مهار رژیم صهیونیستی از طریق توسل به سازوکارهای حقوقی در عرصه بین‌المللی

- اقدام عملی قابل توجه برای شناساندن طرح ایران، موسوم به طرح همه‌پرسی ملی در سرزمین فلسطین در جوامع بین‌المللی

- مقابله با خط تحریف تاریخی رژیم صهیونیستی در میان افکار عمومی جهانی برای تغییر نام کرانه‌باختری به «یهودا و سامریه» و بازنمایی اقدامات خلاف عرف حقوق بشر توسط رژیم برای خنثی‌سازی روایت‌سازی‌های رژیم.

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

References

- Alam, A. (2014). *Foundations of political science*. Tehran: Ney Publications. [in Persian]
- Anthony, R., et al. (2015). *The costs of the Israeli-Palestinian conflict*. RAND Corporation.
- Bashiryeh, H. (2016). *Teaching political science (Fundamentals of theoretical and institutional political science)*. Tehran: Negah Moaser Publications. [in Persian]
- Borrell, J. (2020, July 8). West Bank: Annexation is not a solution. European External Action Service. https://www.eeas.europa.eu/eeas/west-bank-annexation-not-solution_en
- Central Bureau of Statistics. (2019). Israel population: Media release in honor of Israel's Independence Day. <https://www.cbs.gov.il/engindex.htm>
- Commanders for Israel's Security. (2018, October). *Ramifications of West Bank annexation: Security and beyond*. <http://en.cis.org.il/wp-content/uploads/2018/12/RAMIFICATIONS-OF-WEST-BANK-ANNEXATION.pdf>
- Dehghani Firouzabadi, S. J. (2017). *Principles and fundamentals of international relations (1)*. Tehran: SAMT. [in Persian]
- Diaz, S. (2024, July 18). *The Knesset decided: Against the establishment of a Palestinian state*. Hidabroot. <https://www.hidabroot.org/article/1198629>
- Economic Cooperation Foundation. (1993, September 9). *Exchange of letters on Israel-PLO mutual recognition (1993)*. <https://ecf.org.il/issues/issue/15>
- Efron, S., & Gottesman, E. (2024, July). *In search of a viable option: Evaluating outcomes to the Israeli-Palestinian conflict*. Israel Policy Forum. <https://israelpolicyforum.org/in-search-of-a-viable-option/>
- Egel, D., et al. (2021). *Alternatives in the Israeli-Palestinian conflict*. RAND Corporation.
- Farsakh, L. (2011, Winter). The one-state solution and the Israeli-Palestinian

- conflict: Palestinian challenges and prospects. *Middle East Journal*, 65(1), 55–71. <https://doi.org/10.3751/65.1.13>
- Faus, J. (2023, November 27). Arab states, EU agree on need for two-state solution to Israel crisis. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/four-day-truce-israel-hamas-conflict-is-important-first-step-eus-borrell-2023-11-27/>
- Freid, S. (2024, July 18). *The Knesset approved its position against the establishment of a Palestinian state west of the Jordan*. Ynet. <https://www.ynet.co.il/news/article/h1syyhbda>
- Galnoor, I. (1991, October). The partition of Palestine: Decision crossroads in the Zionist movement. *Political Geography Quarterly*, 10(4), 384–404. https://www.researchgate.net/publication/284527588_The_Partition_of_Palestine_Decision_Crossroads_in_the_Zionist_Movement
- Garner, J. W. (1928). *Political science and government*. American Book Company.
- Heller, J. (2018, March 27). Jews, Arabs nearing population parity in Holy Land: Israeli officials. Reuters. <https://www.reuters.com/article/world/jews-arabs-nearing-population-parity-in-holy-land-israeli-officials-idUSKBN1H222Q/>
- Israel Hayom. (2020, January 22). PM renews call to annex parts of Judea and Samaria, vows to expel illegal immigrants. <https://www.israelhayom.com/2020/01/22/pm-renews-call-to-annex-parts-of-west-bank-vows-to-expel-illegal-immigrants/>
- Kelman, H. (2011). A one-country/two-state solution to the Israeli-Palestinian conflict. *Middle East Policy*, 18(1), 27–41. <https://scholar.harvard.edu/hckelman/publications/one-country-two-state-solution-israeli-palestinian-conflict>
- Kraft, D. (2024, November 25). Israeli settlers see Trump's win as aiding goal of annexing West Bank. *Christian Science Monitor*. <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2024/1125/israel-trump-settlers-west-bank-annexation>

- Labour Friends of Israel. (2020, September 3). *Steps to a two state solution: For Israel, for Palestine, for peace*. <https://www.lfi.org.uk/steps-to-a-two-state-solution/>
- Levian, L. (2019). *New thinking on an old conflict*. <https://myisrael.org.il/wp-content/uploads/2022/08/Policy-Plan-booklet.-My-Israel.pdf>
- Massad, J. (2000, Summer). The return or permanent exile? Palestinian refugees and the purpose of the Oslo process. *Quarterly Journal of Middle East Studies*, 7(2), 225–250. https://cmess.sinaweb.net/article_151966.html [in Persian]
- Djerejian, E. P., et al. (2018). *Two states or one? Reappraising the Israeli-Palestinian impasse*. Rice University's Baker Institute for Public Policy and Carnegie Endowment for International Peace.
- Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs. (2024, July 3). *The two-state solution: History and challenges*. https://palestine.fes.de/fileadmin/user_upload/Publication_1/PASSIA/PASSIA_2024/Two-State_solution_FINAL_print.pdf
- Pollock, D. (2019). Half of Palestinians still want all of Palestine—But most would compromise for less. The Washington Institute. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/half-palestinians-still-want-all-palestine-most-would-compromise-less>
- Rashidi, A. (2000, Winter). The Oslo peace process and obstacles to the formation of an independent state of Palestine. *Quarterly Journal of Middle East Studies*, 7(4), 47–58. https://cmess.sinaweb.net/article_151945.html [in Persian]
- Rasouli Thaniabadi, E. (2014). *An introduction to the most important concepts and terms of international relations*. Tehran: Tisa Publications. [in Persian]
- Sherman, R. (2005). *The Palestinian Authority and the misunderstood state in international law*. University of Otago.
- Singer, J. (2019). Developing the concept of Palestinian autonomy. *The Cairo Review of Global Affairs*. <https://www.thecairoreview.com/essays/>

developing-the-concept-of-palestinian-autonomy/

SWI swissinfo.ch. (2024, May 28). What is the two-state solution to the Israel-Palestinian conflict. <https://www.swissinfo.ch/eng/explainer-what-is-the-two-state-solution-to-the-israel-palestinian-conflict%3F71902313>

The New York Times. (2019, June 13). Faulting a U.S. envoy's comment on West Bank annexation. <https://www.nytimes.com/2019/06/13/opinion/letters/israel-west-bank-annexation.html>

The Office of the High Commissioner for Human Rights. (2020, June 16). Israeli annexation of parts of the Palestinian West Bank would break international law – UN experts call on the international community to ensure accountability. <https://www.ohchr.org/en/news/2020/06/israeli-annexation-parts-palestinian-west-bank-would-break-international-law-un>

The Times of Israel. (2015, March 16). Netanyahu: No Palestinian state on my watch. <https://www.timesofisrael.com/netanyahu-no-palestinian-state-under-my-watch/>

The Times of Israel. (2024, October 30). Riyadh hosts first meeting of 'international alliance' pushing for Palestinian state. <https://www.timesofisrael.com/riyadh-hosts-first-meeting-of-international-alliance-pushing-for-palestinian-state/>

Tovah Lazaroff. (2014, June 2). Bennett: Annexation of Area C is the best response to Fatah-Hamas government. *The Jerusalem Post*. <https://www.jpost.com/diplomacy-and-politics/bennett-annexation-of-area-c-is-the-best-response-to-fatah-hamas-government-355135>

Wheatcroft, G. (2013, May 1). Zionism's colonial roots. *The National Interest*. <https://nationalinterest.org/article/zionisms-colonial-roots-8377>

Yousef, A. (2012). *The one state solution: An alternative vision for ending the Israeli-Palestinian conflict*. The City College of New York.